

ri, astronomi ve felsefe alanında önemli mesafeler katettiği anlaşılmaktadır. Daha sonra dönemin kültür merkezi Bağdat'a geçtiğinde henüz entellektüel bir şahsiyet olarak ün yapmamıştı. Bağdat sokaklarında bir devlet yetkilisinin Öklid geometrisi öğrenmeye çalışan oğluya tanışması ve onun hocası olmasıyla adını duyurdu. Aklî ilimlerde kendisini kabul ettiren Endelüsî giderek artan bir öğrenci akınına uğradı. Birçok ünlü kişiye ders verdi. Bunların arasında İbnü's-Salâh adıyla tanınan Ebû'l-Fütûh en-Necm (Necmeddin) b. Serî gibi mantık, matematik ve tıpta isim yapmış simalar da vardı. Gittikçe artan şöhretinin kendisine kazandırdığı sosyal çevre sayesinde Selçuklu ordusunun seyyar hastahanesine hekim olarak getirildi. Burada, sâbık Bağdat başkadısı olup daha sonra adı geçen hastahane hekim olarak bulunan İbnü'l-Murâhim ile çalıştı ve daha ziyade eczacılıkla meşgul oldu. Bağdat'ta şartlar aleyhine dönünce işini bırakıp Dimaşk'a gitti. Şehirde bir eczahane ve muayenehane açarak mesleğini sürdürdü; 4 veya 6 Zilkade 549'da (10 veya 12 Ocak 1155) ölünceye kadar burada ikamet etti. Bu ikameti süresince edebî bir şahsiyet olarak da ün yaptı. Hekimlik ve eczacılıkla geçimini temin ettiği için ilim ve sanata bol vakit ayırabildiği anlaşılan Endelüsî'nin müzikle uğraştığı ve ud çaldığı da belirtilmektedir.

Karakter itibarıyla mizaha ve eğlenmeye düşkün olan Endelüsî, o dönemde Türk yönetimi altında bulunan Dimaşk'ın önde gelen devlet, ilim ve sanat adamlarına yazdığı mersiyeleriyle ünlüdür. Kaynaklarda belirtildiğine göre mizah anlayışı henüz hayatta bulunan, ancak Endelüsî'ye göre ölmeyi hak etmiş olan ünlü kişilere mersiye yazacak kadar geniş ve etkileyiciydi. Tek eseri olan *Nehcü'l-vedâ'a li-ülî'l-ḥalâ'a* adlı divanının aynı ince alayların gizlendiği mersiyelerle dolu olduğu ve bu mersiyelerin kendisinden sonra Efdalüddeve lakabıyla tanınan oğlu Ebû'l-Mecd b. Ebû'l-Hakem tarafından şerh edildiği kaydedilmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

İbnü'l-Kıftî, *Târîhu'l-ulemâ* (Lippert), s. 404-406; İbn Ebû Usaybia, *Uyûnu'l-enbâ*, s. 614-627; İbn Hallikân, *Vefeyât*, III, 123-125; Makkarî, *Nefḥu't-ṭib*, III, 133-136, 637-639; Suter, *Die Mathematiker*, s. 121; Ziriklî, *el-A'lam*, IV, 355; Ferid Vecdî, *DM*, I, 694-695.

İLHAN KUTLUER

ENDERÂBÎ

(الأندرابی)

Ebû Abdillâh Ahmed b. Ebî Ömer el-Enderâbî
(ö. 470/1077)

Kıraat âlimi.

Afganistan şehirlerinden Enderâblıdır. Hayatı hakkında yeterli bilgi yoktur. Ahmed ez-Zâhid lakabıyla da anılır. Hocalarının çoğu Nişâburlu olduğuna göre öğrenimini ve özellikle kıraat ilmindeki ihtisasını bu şehirde tamamladığı söylenebilir. Ebû Ca'fer Ahmed b. Ebû Ahmed el-Merverrûzî'den Ebû Müzâhim Mûsâ b. Ubeydullah el-Hâkânî'nin kıraatle ilgili "kasîde-i râiyye"sini rivayet etmiş; Ebû Bekir Ahmed b. Hasan'dan Ebû Ca'fer, Nâfî' b. Abdurrahman, İbn Âmir, Ebû Amr b. Alâ ve Âsım b. Behdele'nin; Ebû Ali Hasan b. Hüseyin el-Buhârî'den Ebû Amr b. Alâ, Âsım ve Ali b. Hamza el-Kisâî'nin; Ebû Osman Saîd b. Muhammed el-Bahîrî'den Nâfî', İbn Kesîr ve Âsım'ın; Ebû'l-Kâsım Abdurrahman b. Ahmed el-Attâr'dan Ya'kûb el-Hadramî'nin; Ebû Bekir Muhammed b. Abdülazîz el-Hîrî'den Ebû Ca'fer'in; Ebû Abdullah Muhammed b. Ali el-Habbâzî'den Nâfî' ve Ebû Ca'fer'in; Ebû Mansûr Nasr b. Bekir el-Mihrânî'den de Hamza ve Kisâî'nin kıraatlerini muhtelif tarikleriyle öğrenmiştir. Ayrıca Ebû'l-Hasan Ali b. Muhammed el-Hazzâ'dan Kur'an'ın tamamını birkaç defa okuyarak kıraatle ilgili bilgilerini pekiştirmiştir.

Enderâbî hadisle de ilgilenmiş, Ebû Saîd Muhammed b. Ali el-Haşşâb, Ebû Amr Muhammed b. Yahyâ b. Hüseyin, Ebû Mansûr Nasr b. Bekir el-Mihrânî, Hâkim en-Nisâbü'rî gibi âlimlerden hadis rivayet etmiştir.

Kur'an ilimleri ve özellikle kıraat alanında devrinin önde gelen âlimlerinden olan Enderâbî, Yâkût'un tesbitine göre 20 Rebülevvel 470'te (11 Ekim 1077) vefat etti. İbnü'l-Cezerî ise onun 500 (1106) yılından sonra öldüğünü kaydetmektedir.

Eserleri. Enderâbî'nin günümüze ulaşan tek eseri *el-İzâh* fi'l-kırâ'ât*'tir. Elli üç babdan meydana gelen ve Kur'an ilimlerine dair pek çok konuyu ihtiva etmesiyle kendi türünde ilk kaynaklar arasında sayılan eserin bilinen yegâne nüshası İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'nde kayıtlıdır (AY, nr. 1350). *el-İzâh*'in birinci babı Ahmed Nusayyif el-Cenâbî tarafından *Fezâ' ilü'l-Kur'ân ve ehlihî*

ve *aḥlâkühüm*, otuz ikinci babı da *Kırâ'âtü'l-kurrâ' il-ma'rûfîn bi-rivâyâti'r-ruvâti'l-meşhûrîn* adıyla neşredilmiştir (bk. bibl.). İbnü'l-Cezerî, Enderâbî'nin *İhtiyâru Ebî 'Ubeyd ve İhtiyâru Ebî Hâtim* adlı iki eserinden daha söz etmekteyse de bunların günümüze intikal edip etmediği bilinmemektedir. *Kırâ'âtü'l-kurrâ' il-ma'rûfîn bi-rivâyâti'r-ruvâti'l-meşhûrîn* adıyla neşredilen bab içinde yer alan (s. 142-146, 151-154) ve "İhtiyâru Ebî 'Ubeyd el-Kâsım b. Selâm", "İhtiyâru Ebî Hâtim Sehl b. Muhammed" başlıklarını taşıyan bölümler bu iki eserin özeti olmalıdır.

BİBLİYOGRAFYA :

Enderâbî, *Kırâ'âtü'l-kurrâ' il-ma'rûfîn bi-rivâyâti'r-ruvâti'l-meşhûrîn* (nşr. Ahmed Nusayyif el-Cenâbî), Beyrut 1405/1985, nâşirin mukaddimesi, s. 13-35; a.m.f., *Fezâ' ilü'l-Kur'ân ve ehlihî ve aḥlâkühüm* (nşr. Ahmed Nusayyif el-Cenâbî, *MMİlr.*, XXXVIII [1408/1987] içinde), nâşirin mukaddimesi, s. 190-206; Yâkût, *Mu'cemü'l-üdeba'*, IV, 185; İbnü'l-Cezerî, *Gâyetü'n-nihâye*, I, 93; Ahmed Nusayyif el-Cenâbî, "el-İzâh fi'l-kırâ'ât li'l-Enderâbî", *MMMA* (Küveyt), XXIX (1405/1985), s. 219-252.

ALİ RIZA TEMEL

ENDERUN

(أندرون)

Osmanlılar'da
idarî ve askerî kadronun
yetiştirilmesi için teşkil edilen
saray eğitim kurumu.

Osmanlı Devleti'nde XV. yüzyıl ortalarından itibaren medrese dışında en önemli resmî eğitim kurumu niteliği taşıyor. Daha ziyade mülkî ve askerî idarecilerin yetiştirildiği bu mektep, Osmanlı merkez ve taşra bürokrasisine gerekli insan gücü kaynağını oluşturmak için kurulmuştur. Bu vasfı ile resmî Osmanlı ideolojisi veya zihniyetinin öğretilip geliştirildiği temel eğitim birimini teşkil ettiği gibi idarî ve siyasi hedeflerin tayininde, devletin ana kurumlarının işleyişinde önemli bir yere sahip olmuştur. Enderun'un II. Murad veya Fâtiḥ Sultan Mehmed dönemlerinde açılmış olduğu şeklinde iki ayrı görüşleri sürülmekteyse de II. Murad zamanında Edirne Sarayı'nda teşkil edildiği, ancak gerçek teşkilâtına Fâtiḥ döneminde kavuştuğu söylenebilir. Böyle bir kurumun teşkilinde esas hedef, askerî temele dayanan Osmanlı Devleti'ne yetenekli kumandan yetiştirmek ve devamlı büyüyen ülkenin farklı din, dil ve kültürlerle mensup kitle-

lerini idare edecek sağlam yönetici kadroları temin etmekte. Devlet gayri mütecanis bir sosyal yapıya sahip olduğundan böyle bir eğitim kurumu için ırk veya kan bağı yerine kültür ve disiplin temel prensipler olarak benimsenmiş, kadrolar bu anlayış içerisinde yetiştirilmiştir.

Genellikle aileleriyle hiçbir ilgileri kalmayan, devşirme yoluyla sağlanmış çocukların Enderun'a alınmadan önce belli bir alt eğitimden geçmiş olmaları gerekiyordu. Hıristiyan ailelerden devşirilen çocuklar öncelikle müslüman Türk aileleri yanında Türkçe'yi, İslâmî esasları ve âdâbı öğrenir, daha sonra Edirne, Galatasaray, İbrâhim Paşa (bir ara İskender Çelebi) saraylarında bedenî ve ruhî kabiliyetlerini geliştirecek dersler ve tâlimler görürlerdi. Bunlara "acemi oğlanları" denilirdi. Acemi oğlanları, buradaki belirli tâlim ve terbiyeden sonra "çıkma" adıyla ayrılarak çeşitli askerî birlikler içerisinde dağıtılır, üstün yetenekli olanlar ise daha yüksek seviyede bir eğitime tâbi tutulmak üzere Enderun'a alınır.

Enderun'daki eğitim Büyük ve Küçük odalar, Doğanca Koğuşu, Seferli Koğuşu, Kiler Odası, Hazine Odası ve Has Oda olmak üzere yedi kademe üzerine kurulmuştu. Buradaki eğitimi sonuna kadar götüremeyen iç oğlanlar ara sınıflardan aynı şekilde çıkma adıyla ayrılarak çeşitli askerî birliklere katılırlardı.

Enderun'un ilk iki kademesinden Küçük Oda Bâbüssaâde'den içeri girince solda, Büyük Oda ise sağda yer almaktaydı. Bu odalara acemi oğlanları mektebinden üstün başarı ile mezun olan gençler alınır. Bunlar İslâm dini ve kültürü, Türkçe, Arapça ve Farsça dersleri görür, güreş, atlama, koşu, ok çekme gibi spor tâlimleri yaparlardı. Bu odalarda okuyanlar "dolama" denilen bir çeşit cübbe giydikleri için bunlara "dolamalı" denilirdi. Gençler yaklaşık on beş yaş civarındaydı. Buralarda disiplini sağlayan, gençlere çeşitli konularda yardımcı olan lalalar bulunurdu. Büyük Oda'nın kadrosu 100, Küçük Oda'nın altmış iken XVII. yüzyılda toplam kadro 258'e ulaşmıştı. Bu odaların 1675'te kaldırıldığı belirtilmektedir. Enderun'un üçüncü derecesi Doğanca Koğuşu idi; kırk kadar gencin tâlim gördüğü bu koğuş IV. Mehmed zamanında kaldırılmıştır.

Seferli Koğuşu 1635 yılında IV. Murad tarafından teşkil edilmiştir. Önceleri Enderun halkının çamaşırlarının yıkayıp düzenlenmesini hizmetini görürken

daha sonra çalışmalar sanata kaydırılmış ve buradaki gençler müsikışinas, hâ-nende, kemankeş, pehlivan, berber vb. meslek dallarında yetiştirilmişlerdi. Nitekim bu koğuştan birçok müsikışinas ve şair çıkmıştır. Saray dilsiz ve cüceleri de aynı koğuşta eğitilmiştir. Seferli Koğuşu'nda 100 kadar genç eğitim görür, bu koğuşun iç oğlanları çıkmalarda sipahi bölüklerine verilir.

Kilerci Koğuşu Fâtiht Sultan Mehmed zamanında kurulmuştur. Buranın âmiri serkilârî-i hâssa idi. Padişaha yemek servisi yapmak bu koğuşun göreviydi. Burada bulunan iç oğlanları hükümdarın ve Harem-i Hümâyun'un ekmek, et, yemiş, tatlı, şerbet gibi her türlü yiyecek ve içecek ihtiyacını hazırlar ve muhafaza ederdi. Saray odaları ve mescidlerinin mumları da bu koğuş tarafından temin edilirdi. Bunların sayıları otuz kadardı. Kilerci Koğuşu iç oğlanları çıkmalarda kapıkulu süvari bölüklerine girerlerdi.

Hazine Koğuşu da Fâtiht tarafından teşkil edilmiştir. Buranın âmiri hazinedarbaşı ve hazine kethüdâsı idi. Hazinedarbaşı sarayın en nüfuzlu görevlilerindendi. Sarayda hizmet gören, sayıları 2000 civarındaki "ehl-i hiref" denilen saray sanatkârlarının başı olduğu gibi Enderun hazinesi ve saraya ait mücevherat ve kıymetli eşyanın korunmasından da sorumluydu. Barış ve savaş zamanlarında padişahın yanından ayrılmazdı. Bu koğuşun mevcudu zaman zaman 150'ye kadar çıkmıştır. Buradan çıkma olduğunda gençler kapıkulu süvari bölüklerine, müteferrikalığa ve çaşniğirliğe girerlerdi.

Has Oda Enderun kademelerinin sonuncusu olup yine Fâtiht tarafından kurulmuştur. Has Oda'nın dört meşhur zâbiti has odabaşı, silâhdar, çuhadar, rikâbdar idi; bunlardan sadece has odabaşının padişah huzuruna çıkma yetkisi olduğu Fâtiht Kanunnâmesi'nde belirtilmiştir. Has Oda'nın toplam mevcudu kırk civarındaydı. Has odalıların görevleri arasında Hırka-i Saâdet Dairesi'ni temizlemek, eşyasının bakımını yapmak, kandil gecelerinde öd ağacı yakmak, gülsuyu dökmek ve mukaddes emanetleri korumak gibi işler sayılabilir. Hünkâr müezzini, sır kâtibi, sarıncıbaşı, kahvecibaşı, başçavuş gibi padişah hizmetinde bulunanlar da Has Oda mensupları arasından seçilirdi. Hareme bitişik Mâbeyn denilen odada bulunan Has odalıların çıkma olduğunda bunlar kudem

durumlarına göre önemli görevlere tayin edilirdi.

Çalışma sistemi, programı ve işleyişi göz önünde tutulursa Enderun'un bir mektepten ziyade çeşitli hünelerinin, sanatların, idarî ve siyasî bilgilerin uygulamalı olarak öğretildiği, kabiliyetlerin tesbit edildiği bir kurs ve staj yeri olduğu söylenebilir. Enderun'u teşkil eden yedi oda ve koğuşta çıkmalar, terfiler ve boşalan yerlerin doldurulmasında kesinlikle uyulan belirlenmiş kurallara vardı. Ancak padişahların sık olmamakla birlikte terfi ve çıkmalarda usul dışı uygulamaları da olmuştur. Kanûnî Sultan Süleyman'ın Has Odabaşı İbrâhim'i vezirîâzamlık makamına getirmesi bunun ilginç bir örneğidir.

Enderun sistemi, organik bağ içerisinde çeşitli kademeleri bulunan bir eğitim sürecine dayanır. Buradaki başarı büyük ölçüde kendi içindeki bütünlükten gelmektedir. Adaylar özel olarak teşkil edilmiş, belirli kurallara göre hareket eden gezici ekipler tarafından fizikî, bedenî ve ruhî özellikleri incelenerek seçilirdi. Bunların gönderilecekleri ailelerde de bazı vasıflar aranılıyordu. Hazırlık sınıflarının bulunduğu saraylarda Türk ve İslâm kültürüyle ilgili derslerle bedenî kabiliyetleri geliştirecek spor dersleri esastı. Bu eğitim sisteminde başından sonuna kadar titizlikle riayet edilen ilkelere biri çıkma idi. Başlangıçtan beri uygulanan bu usul Kanûnî devrinde geliştirilmişti ve hazırlık sınıflarından Enderun eğitiminin sonuna kadar geçen süre içinde başarı ve ilerleme gösteremeyenler buradan alınıp ordunun çeşitli kademelerine verilir. Böylece ancak fevkalâde başarı gösterenler eğitim süresini tamamlayabilirdi. Ayrıca oda ve koğuşlardaki sabit kontenjana göre belirli aralıklarla sayıyı azaltıp kabiliyetli yeni elemanlara yer açmak için de çıkma usulüne başvurulmuştur.

Enderun sisteminde önemle üzerinde durulan bir diğer ilke de kültürün etkili bir şekilde verilmesiydi. Çok değişik ırk ve din kökenlerden gelen gençler İslâm-Türk kültürü içerisinde yetiştiriliyordu. Yabancı gözlemciler hazırlık ve Enderun eğitimi için seçilmiş gençlerden bahsederken Türkler'in kabiliyetli gördükleri kimseleri eğitmekten büyük bir zevk aldıklarını ve bu uğurda her türlü fedakârlığa katlandıklarını belirttikleri gibi, ayrıca seçim sırasında güzel yüzlü ve fizikî kusuru olmayanların tercih edilmesi-

ni de Türkler'deki "güzel bir yüzde kötü bir ruhun saklanamayacağı" inancına bağlamaktadırlar. Habsburg elçisi olarak XVI. yüzyıl ortalarında Osmanlı ülkesine gelen Busbeke mektuplarında Batılılar'ın iyi yetiştirilmiş attan ve köpekten zevk aldığı, Türkler'in ise iyi eğitilmiş insandan büyük haz duyduklarını yazmaktadır.

Enderun eğitiminin temel prensiplerinden biri de disiplindi. Hazırlık ve Enderun eğitime devam eden gencin her hareketinin ölçülü olması gerekiyordu. Özellikle Enderun'da akağalar kurallara uyma konusunda son derece sertti. En küçük kusur bile cezalandırılırdı. Verilen belli başlı cezalar falaka, uykusuz bırakma, yemeği kesme idi. Bu disiplin gençlerin sabırlı, her türlü meşakkate dayanıklı, saygılı, alçak gönüllü olmalarını sağlardı. Yatakhaneleri koğuş şeklindeydi ve her sekiz on gencin arasına bir akağa yatağı bulunurdu. Pirinç ve et temel yiyeceklerdendi. Gençlerin fazla yemesine izin verilmediği gibi gıdasız kalmamasına da özen gösterilirdi. Gençlerin kabiliyetlerine göre her türlü makama ulaşabileceklerini bilmeleri onların prensiplere uymalarını sağlar ve çalışma azimlerini artırır.

Enderun gençlerinin içinde bulunduğu çevre de onların bilgi ve görgülerinin artmasına yardımcı oluyordu. Topkapı Sarayı asırlarca yoğun idarî, siyasî ve diplomatik faaliyetlere sahne olmuş bir merkezdi. Ülke dahilinden beylerbeyiler, sancak beyleri, kadılar; müslüman ve gayri müslim devletlerden gelen diplomatik heyetler, elçiler; Divân-ı Hümayun üyeleri olan sadrazamlar, vezirler, kazas-kerler hep bu sarayda yoğun faaliyet içerisinde bulunuyordu. Bu husus Enderunlu gençlere engin bir görüş ve tecrübe sağlıyordu. Gerek merkezde gerekse eyaletlerde çeşitli seviyelerde hizmet gören vezirler, beylerbeyiler, sancak beyleri ve diğer idarî görevliler genellikle bu kurumdan yetişmiş kimselerdir. Tayyazâde Atâ Bey ve Hızır İlyâs'ın eserlerinde saray ve Enderun hayatı ve burada oluşan kültür muhiti hakkında ayrıntılı bilgiler vardır. Özellikle Atâ Bey'in eserinde, Enderun'da yetişen ve değişik alanlarda görev yapan âlim, şair, devlet adamı, asker ve idarecilerin adları ve yer yer biyografileri verilmiştir.

Enderun tamamen farklı metotlara ve hedeflere dayanan medrese ile karşılaştırıldığında birinci kurumun hedefine ulaşma açısından daha şanslı ve ba-

şarılı olduğu görülür. Medrese eğitimi, ilmiyeye mensup ailelerin çocuklarına tanınan imtiyazlar ve himayelerle içeriden zayıflarken Enderun'un sıkı bir disiplini dayanan, başarı ve mahareti yükselmenin yegâne vasıtası yapan prensibi, kimseye bir ayrıcalığın tanınmadığı klasik dönemde bu kurumu imparatorluğun en başarılı eğitim müessesesi haline getirmiştir. Nitekim Batılı birçok gözlemci ve uzun yıllar İstanbul'da kalmış elçiler medreseden ziyade Enderun eğitimiyle ilgilenmişler, en garazkâr olanları dahi takdîrîkâr ifadeler kullanmışlardır. Ancak XVII. yüzyılda, mevcut usullere aykırı olarak birtakım himaye ve kayırmalarla Enderun'a şartlara uymayan kimselerin alınmaya başlanması, eğitim sisteminin gelişen yeni ihtiyaçlara ayak uyduramaması, özellikle bu dönemlerde kapıkulu askerinin iktidarı belirleyici büyük nüfuz ve gücü, Enderun'daki disiplinin ve eğitim kalitesinin sarsılmasına yol açtı. Genel olarak imparatorluktaki diğer kurumlar gibi bu müessese de önemini yitirmeye başladı. Buna rağmen Enderun XIX. yüzyıl başlarına kadar etkisini devam ettirmiş, daha sonra ise Batı tarzında açılan mekteplerden yetişenler idarede söz sahibi olmuşlardır.

BİBLİYOGRAFYA :

D'Ohsson, *Tableau général*, VII, 34-56; Hızır İlyas, *Letâif-i Enderûn*, İstanbul 1276; Atâ Bey, *Târîh-i Atâ (Târîh-i Enderûn)*, İstanbul 1293; B. Miller, *The Palace School of Muhammed the Conqueror*, Cambridge 1941; Uzunçarşılı, *Saray Teşkilâtı*, s. 297-357; Fethi İsfendiyaroğlu, *Galata Sarayı Tarihi*, İstanbul 1952; İsmail H. Baykal, *Enderun Mektebi Tarihi*, İstanbul 1953; Rycout London 1968), s. 25-33; Ülker Akkutay, *Enderûn Mektebi*, Ankara 1984; Albert Howe Lybyer, *Kanuni Sultan Süleyman Devrinde Osmanlı İmparatorluğu'nun Yönetimi* (trc. Seçkin Cılızoğlu), İstanbul 1987, s. 73-80; İsmet Parmaksızoğlu, "Enderun Mektebi", *TA*, XV, 193; a.mlf., "Enderun-i Hümayun", a.e., XV, 193-196; Ülkü Altındağ, "Topkapı Sarayı", *Sanat, Topkapı Sarayı Müzesi*, sy. 7, Ankara 1982, s. 12-43; a.mlf., "Hasoda Teşkilatı", *Türk Etnografya Dergisi*, sy. 14, İstanbul 1974, s. 97-113; V. J. Parry, "Enderûn", *EI²* (İng.), II, 697-698; C. E. Bosworth, "*Khâşş Oda*", a.e., IV, 1097.

MEHMET İPŞİRLİ

ENDERUN CAMİİ

Amasya'da Dânişmendliler dönemine ait cami.

Hatuniye mahallesinde Loğ Minare Camii adıyla da bilinen yapının hangi tarihte inşa edildiği kesin olarak bilinmemektedir. Hüseyin Hüsâmeddin, bazı bel-

Enderun Camii'nin kalıntıları - Amasya
(M. Tektaş fotoğraf arşivi)

gelerde 612 (1215-16) tarihinden itibaren Câmî-i Enderûn veya Câmî-i Gazi Bey adıyla geçtiğini belirtir. Cami büyük bir ihtimalle Dânişmendiler'den Şemseddin İsmâil Gazi Bey zamanında (1166-1172) yapılmıştır. Buraya 879 (1474-75) yılında II. Bayezid'in annesi Gülbahar Hatun tarafından bazı köy ve mezraaların vakfedildiği, daha sonra da 911'de (1505-1506) yine saraya mensup Gülçiçek Hatun'un çeşitli akarlar vakfettiği bilinmektedir.

Eskiden beri harap bir vaziyette bulunan yapı kareye yakın basit bir dikdörtgen plana sahiptir. Mimari tarz ve kullanılan tuğla açısından XII. yüzyıl karakteri gösterir. 1900'lerde çekilmiş bir fotoğrafta üzerinin ahşap örtülü olduğu görülmektedir. 1939 depreminde harabeye dönen caminin mevcut kalıntılardan bir kilise üzerine inşa edildiği ve sütunlu revaklarının bulunduğu anlaşılmaktadır. Güneydoğu köşesinde, kırmızı tuğladan yapılmış yaklaşık 13 m. çapında bir minare yer alır. Minarenin girişi batıdan küçük bir koridorla caminin içerisine açılmaktadır. 15 metre yükseklikteki minare bu ölçülerle büyük bir loğ taşını andırıldığından caminin halk arasında "Loğ Minare" adıyla anılmasına yol açmıştır. Enderun Camii adının ise yapının İçkale'de bulunmasından kaynaklandığı sanılmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Amasya Tarihi, I, 121-123; A. Gabriel, *Monuments turcs d'Anatolie*, Paris 1934, II, 45-46.

MEHMET TEKTAŞ

ENDERUN HAZİNESİ

(bk. HAZİNE).